

Guggenheim Park: openluchtmuseum van de buitenruimte

LEISURE EN RETAIL: SAMENGAAN VAN BELEVING EN FUNCTIONALITEIT

Van Zandvoort - Bouwfonds MAB Ontwikkeling:
"Terugkeer naar de menselijke maat"

CONTOUR

STRAATBAKSTEEN

FORUM OVER
RUIMTELIJKE INRICHTING
DECEMBER 2006

#12

INHOUDSOPGAVE

4 / 7

Henk van Zandvoort, directievoorzitter van Bouwfonds Property Development, deelt zijn visie op ruimtelijke ontwikkeling met de lezers van Contour. Een gesprek over integrale gebiedsontwikkeling.

8 / 10

Het Guggenheim in Bilbao is vermaard om de uitgesproken architectuur van het museum. De buitenruimte sluit hierop aan met een opvallend ontwerp in straatbakstenen.

11

De gastcolumn wordt ditmaal verzorgd door Anne Lize van der Stoel, dagelijks bestuurder Openbare Ruimte e.v. stadsdeel Amsterdam-Centrum.

12 / 15

Veranderde regelgeving van de Arbeidsinspectie schrijft in specifieke situaties machinaal straten voor. Contour laat verschillende partijen aan het woord over de implicaties van machinaal straten.

16 / 21

Straatbakstenen zijn multifunctioneel in gebruik. Gebakken klinkers sieren niet alleen straten en trottoirs. Ook recreatie- en winkelgebieden worden veelvuldig ontworpen met gebruikmaking van straatbakstenen. In het thema-artikel 'Leisure & Retail' een verslag.

22 / 25

Straatbaksteen is ook in nieuwbouwwijken een geliefd product. De functionele en esthetische kwaliteiten van straatbaksteen komen hier uitstekend tot hun recht. In een nieuwe serie belicht Contour opvallende projecten in nieuwbouwwijken.

26 / 27

Op de boekenplank van architect Michiel Nieuwenhuys: "Ontmoeten én vermijden" van STAWON en "New Public Spaces".

28 / 31

Amsterdam richt zijn centrum opnieuw in. De eeuwenoude grachtengordel krijgt nieuwe allure dankzij de strak ontworpen bestrating van gebakken klinkers.

COLOFON

Contour Straatbaksteen is een uitgave van de Stichting Promotie Straatbaksteen. Het tijdschrift wil een forum en inspiratiebron zijn voor alle professionals betrokken bij de ruimtelijke inrichting in Nederland.

Coverfoto: Guggenheim Museum park, Bilbao

Redactie

Dick Tommel (hoofdredacteur),
Elize Aalbers, Theo van Baal, Tanja Bongers,
Climmy Hanssen, Sander Videler,
Michiel Nieuwenhuys, Harrit Hoppenbrouwers

Raad van Advies

Willem van der Made (directeur Stadsontwikkeling gemeente 's-Hertogenbosch), Margot van Niele (directeur Kalliste Woningbouwontwikkeling), Jan Stigter, (stedenbouwkundige Dienst Ruimtelijke Ordening gemeente Amsterdam)

Stichting Promotie Straatbaksteen

Postbus 155, 6880 AD Velp
T 026 - 3845641, F 026 - 3845631
E info@straatbaksteen.nl
I www.straatbaksteen.nl

Bladmanagement

Van Zandbeek corporate communicatie,
Harrit Hoppenbrouwers, Tessa Post, Fred Wijers

Vormgeving

Ten Bosch design, Esther van Gompel

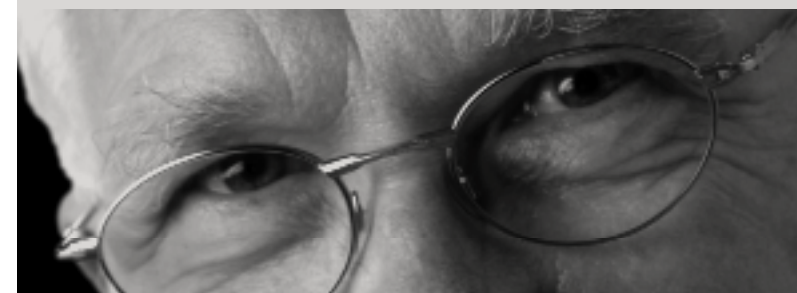
Teksten

Sander Videler, Renate van der Wal

Fotografie

Hans Hebbink, Picture Productions,
Floster BV, Florimont van der Sterren
(cover, pagina's 8 t/m 10),
Vincent Boon (pagina's 5 en 7),
Jan Sluiter Fotografie (pagina's 6 en 24),
Ondernemersvereniging Bestratingsbedrijven
Nederland (pagina's 12 t/m 15),
Spoorwegmuseum (pagina 17),
Wereldtuinen Mondo Verde (pagina's 18 en 19),
Batavia Stad (pagina's 20 en 21),
Gemeente Amsterdam (pagina's 28 t/m 31)

Overname uit Contour Straatbaksteen is toegestaan met bronvermelding.

WEGEN NAAR VERNIEUWING

"Verandering is de enige constante", luidt een bekend gezegde. Ook de fabrikanten van straatbaksteen zijn voortdurend op zoek naar wegen tot vernieuwing om zo in te spelen op de veranderende wereld. Het betreft niet alleen productinnovatie, maar ook de vernieuwing van werkmethoden. Vaak brengen fabrikanten zelf veranderingen op gang om in te spelen op nieuwe marktbehoeften. Soms zijn veranderingen vereist om te voldoen aan nieuwe eisen van de overheid. Altijd zijn straatbaksteenfabrikanten bereid om – in goed overleg – tegemoet te komen aan veranderende verwachtingen.

Momenteel verwacht de Arbeidsinspectie dat nieuw, aaneengesloten straatwerk met een oppervlak groter dan 1.500 m² machinaal bestraat wordt. Dat wil zeggen: gebruikmakend van bestratingmachines. Deze beleidsregel heeft als doel de fysieke belasting voor de stratenmaker te verlichten. Een doel dat de Stichting Promotie Straatbaksteen (SPS) wel in de geest, maar niet in de letter van de huidige beleidsregel onderschrijft. Het grootste bezwaar van SPS: de voorgeschreven machinale verwerkingsmethode voldoet onvoldoende aan de hoge eisen die fabrikanten van straatbaksteen aan het eindresultaat stellen.

Tot op heden was dit eindresultaat gewaarborgd door de handmatige werkwijze die stratenmakers hanteren. De stratenmaker is een vakman en machines kunnen daar in veel gevallen nog niet tegen op. De weg van machinale verwerking willen wij graag bewandelen, maar wel onder de voorwaarde dat een optimaal eindresultaat gewaarborgd blijft. In een van de artikelen in deze Contour beschrijven we de andere weg naar vernieuwing: mechanisatie. Want naast werken met grote machines, biedt het werken met kleinschalige, mechanische technieken ons inziens goede mogelijkheden tot het verbeteren van de arbeidsomstandigheden van de stratenmaker.

Overigens, deze twaalfde editie van Contour staat geheel in het teken van wegen naar vernieuwing. Henk van Zandvoort, Voorzitter van de directie van Bouwfonds Property Development, geeft zijn visie op innovatieve wijzen van gebiedsontwikkeling. Het thema-artikel behandelt vernieuwende projecten op het gebied van 'Retail & Leisure'. Dit artikel toont aan hoe de toepassing van straatbaksteen binnen moderne, multifunctionele projecten tot verrassend functionele en mooie resultaten leidt.

Ik hoop dat u door het lezen van deze Contour eveneens geïnspireerd wordt tot nieuwe denkbeelden om zo antwoord te geven op de veranderende eisen van onze maatschappij.

Dr. D.K.J. Tommel

voorzitter Stichting Promotie Straatbaksteen

Henk van Zandvoort: visie gericht op integrale gebiedsontwikkeling.

“MEER AANDACHT VOOR KWALITEIT EN DIFFERENTIATIE VAN DE BUITENRUIMTE”

Als je een van de meest toonaangevende projectontwikkelaars van Europa bent, is een scherpe visie op gebiedsontwikkeling van cruciaal belang. Henk van Zandvoort, voorzitter van de directie van Bouwfonds Property Development, vertelt in gesprek met Contour over integrale gebiedsontwikkeling, liberalisering van de openbare inrichting en differentiatie van de leefomgeving.

Gebiedsontwikkeling op menselijke maat

“Wij hebben momenteel tachtig grondexploitaties onder ons beheer; wij produceren zo'n 1.500 bouwrijpe kavels per jaar.” Met deze opening van het gesprek benadrukt Van Zandvoort de enorme stempel die Bouwfonds Property Development (in Nederland: Bouwfonds MAB ontwikkeling) op de inrichting van de buitenruimte drukt. Niet alleen in Nederland, maar ook in Frankrijk, Duitsland, België, Scandinavië en – in toenemende mate – Spanje. In vergelijking met andere landen heeft Nederland zijn ruimtelijke ordening ‘best goed op orde’, vindt Van Zandvoort. Al geven wij nog te weinig geld uit aan kwaliteit. Positieve uitzonderingen daargelaten, zoals Brandevoort in Helmond. “Door te investeren in een kwalitatief goede buitenruimte met een eigen karakter, vormt Brandevoort een aantrekkelijke omgeving om in te wonen. Elementen als hoogwaardige architectuur, differentiatie in materiaalgebruik, voor-

zeningen, verlichting, (veel) groen en blauw en de ontsluiting van de omgeving zijn bepalend voor de kwaliteit van de leefomgeving”, aldus Van Zandvoort. Naast (te) weinig oog voor kwaliteit, kenmerkt de inrichting van onze buitenruimte zich door een denken in termen van onderhoud. Een te grote nadruk op onderhoud en functionaliteit gaat in veel gevallen ten koste van de belevingswaarde van ruimten. “Jammer”, vindt Van Zandvoort. Gelukkig zit het politiek getij mee. Dankzij het uitbesteden van gebiedsontwikkeling op een lager beslissingsniveau – in plaats van het Rijk regeren nu gemeenten – is lokaal sturen op kwaliteit eenvoudiger geworden. Een partij als Bouwfonds speelt hierop in door vroegtijdig met gemeenten het gesprek aan te gaan over het te realiseren ambitieniveau van gebieden. In de praktijk levert dit projecten op die beter zijn afgestemd op de behoeften van de eindgebruiker.

STUREN OP KWALITEIT

Aan kwaliteit hangt wel een prijskaartje. Voor wat betreft de ‘binnenruimte’ – de eigen of gehuurde woning – is de situatie uit de hand gelopen. “Kwalitatief wonen is in Nederland onbetaalbaar; een absurde situatie. Welk land maakt zijn woningen zo duur dat je er haast niet meer kunt wonen?” Gelukkig is het met onze buitenruimte rooskleuriger gesteld. “Sinds de overheid de ruimtelijke inrichting voor een belangrijk deel heeft overgelaten aan de krachten van het veld, is er meer ruimte ontstaan voor het aansturen van kwaliteit op lokaal niveau. Vroeger werd precies voorgescreven hoe een gebied ingericht moest worden, nu ligt het initiatief bij lokale partijen als de gemeente, de provincie en de projectontwikkelaar.” Een partij als Bouwfonds Property Development heeft hierdoor meer invloed gekregen op de kwaliteit van het eindproduct. “Deze kwaliteit staat voorop, want in onze visie is de >

Haverleij, 's-Hertogenbosch

Brandevoort, Helmond

kwaliteit van de leefomgeving bepalend voor de duurzaamheid ervan." De redenering hierachter is eenvoudig: wie investeert in de kwaliteit van de buitenruimte, motiveert gebruikers er zuinig mee om te springen. Het vrijgeven van de ruimtelijke inrichting heeft ook geboorte gegeven aan een nieuwe tak van sport: 'ontwikkelingsplanologie'. Hierbij sturen

voor de integrale ontwikkeling van het gebied verantwoordelijk zijn."

DIFFERENTIATIE EN HERKENBAARHEID

Behalve in de wijze waarop gebieden ontwikkeld worden, ziet Van Zandvoort ook veranderingen in de richting van de gebiedsontwikkeling. Deze richting wijst naar de eindgebruiker. Inspelen op markt vraag heeft de plaats ingenomen

baarheid, kwaliteit en geborgenheid. "Vroeger nam de woonconsument nog genoegen met een standaard één-uit-een-dozijn woning met een standaard keuken en badkamer erin. Nu regeert de vraag naar exclusieve woningen. Dat wil zeggen: wonen op maat, helemaal toegesneden op het individu en zijn of haar levensstijl." In de buitenruimte leidt de toe-

"Eisen aan de omgeving: meer onderscheid en herkenbaarheid"

tioneel bestaan er verschillen in de identiteit van omgevingen. In Noord-Holland wordt op een andere wijze gebouwd dan in Limburg. In het zuiden worden meer zanderige materialen, bakstenen en zachte kleuren gebruikt. In het noorden zijn gevels vaker van hout en wordt er gebruikgemaakt van fellere kleuren."

Behalve de behoefte aan onderscheid en herkenbaarheid, hechten meer mensen waarde aan kwaliteit en geborgenheid. In de buitenruimte wordt dit vertaald in een groter belang van groen en blauw en de toepassing van meer natuurlijke (bestratings)materialen als straatbaksteen.

MENSELIJKE MAAT BELANGRIJK

De toenemende nadruk op kwaliteit en geborgenheid – in één woord: leefbaarheid – zie je ook terug in de populariteit van het landelijk wonen. Dagelijks verdwijnen er vele hectaren landbouwgrond. De vrijgekomen ruimte schept kansen om de menselijke maat terug te brengen in de gebiedsontwikkeling. Dat wil zeggen: (weer)

ruimte te maken voor op maat wonen, werken en recreëren. "Mensen willen meer ruimte om te leven. Ontwikkelingen als thuiswerken creëren bijvoorbeeld een stijgende behoefte aan grotere woonoppervlakken."

En we maken meer ruimte vrij voor de ontwikkeling van natuur. "Bouwfonds heeft uitgerekend dat we met één hectare rood tien hectaren groen kunnen realiseren."

Over hoe de zo belangrijke 'menselijke maat' exact wordt ingevuld, verschillen de meningen. Maar over een ding zijn alle partijen het eens: gebruikers willen zich prettig voelen in hun omgeving. Van Zandvoort: "Daarom zie je elementen als differentiatie, kwaliteit, nabijheid of menging van functies en groen als een rode draad door onze nieuwe gebiedsontwikkelingen lopen."

"Behoeftte aan eigenzinnige opvattingen over de inrichting van buitenruimte"

projectontwikkelaars niet langer uitsluitend aan op de realisatie van een concreet product, zoals een woonwijk, een kantorenpark of – in lijn met de tijdsgesest – een geïntegreerd concept. "Ontwikkelingsplanologie overziet de ontwikkeling van een totaalgebied over een lange termijn. Gemeenten trekken hiervoor al vanaf de eerste exploitatie private partijen aan die

van het laten leiden door overheidsvoorschriften, geplande bouwvolumes en andere gebruiken uit het stenen tijdperk van de 'volkshuisvesting'.

"Er wordt steeds beter geluisterd naar de behoeften van de eindgebruiker." Deze behoeften kunnen volgens Van Zandvoort in vier woorden samengevat worden: differentiatie, herken-

nemende diversificatie tot de ontwikkeling van leefomgevingen met onderscheidende en herkenbare karakters. Voorbeelden hiervan zijn – opnieuw – Brandevoort (Helmond), maar ook Zeeburg (Amsterdam) en Haverleij ('s-Hertogenbosch). Overigens, het ontwikkelen van herkenbare identiteiten in de leefomgeving is niet uitsluitend van deze tijd. Van Zandvoort: "Tradi-

CURRICULUM VITAE

DRS. ING. H.J.M. VAN ZANDVOORT (HENK)

Geboren 3 februari 1950, Vught

2004 - heden	Voorzitter van de directie Bouwfonds Property Development
2003 - 2004	Voorzitter van de directie Bouwfonds Wonen
1987 - 1998	Directeur Woningbouworganisatie
1978 - 1987	Diverse functies

Opleidingen	Advanced Management Program, Fontainebleau Economie (KUB), Tilburg HTS-Bouwkunde, 's-Hertogenbosch
-------------	---

Guggenheim park

een extravagante verzameling van vormen en kleuren

**GUGGENHEIM BILBAO EN OMRINGEND PARK
ARCHITECTONISCH HOOGSTANDJE**

De grillige vormen, de bekleding van schubvormige titanium platen en de enorme afmetingen van het Guggenheim Bilbao maken het museum een blikvanger van formaat. Om dan nog maar niet te spreken van de collectie moderne kunst die het museum bezit. Wat echter even spectaculair is, is het aangrenzende park. Met zijn palmen, brede lanen en kunstige perken is het park een oase van rust in deze drukke Spaanse stad.

Wereldvermaard museum legt rode loper van straatbaksteen uit voor bezoeker

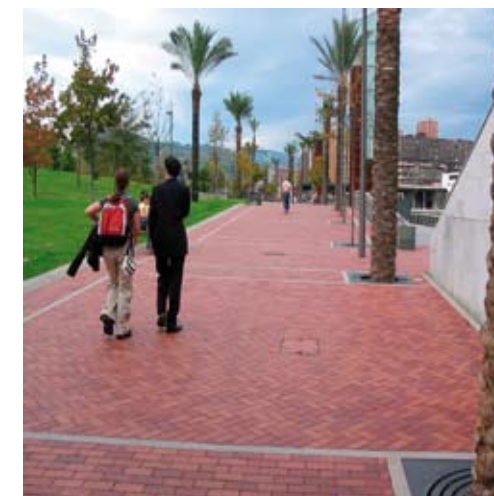
Het Guggenheim in Bilbao is een museum voor moderne kunst en een van de vijf Guggenheims ter wereld. Het museum is ontworpen door Frank Gehry en ligt half op het land en half in het water. De bouw van het Guggenheim maakt deel uit van een grootscheepse herinrichting van de stad die anno 2006 nog steeds niet voltooid is. Bilbao en haar omgeving zijn decennialang belangrijk geweest voor de ijzer- en staalindustrie. Toen de industriële functie van het gebied afnam door de opkomst van nieuwe markten in onder andere Azië, besloot de stad de omgeving rondom de Nervio rivier opnieuw in te richten. Op de plaatsen waar vroeger de schepen aanmeerden en containers gelost werden, zijn nu wandelpromenades, bedrijven en galerieën te vinden. In het streven de stad een nieuwe uitstraling te geven, heeft Bilbao kosten noch moeite gespaard om wat betreft architectuur

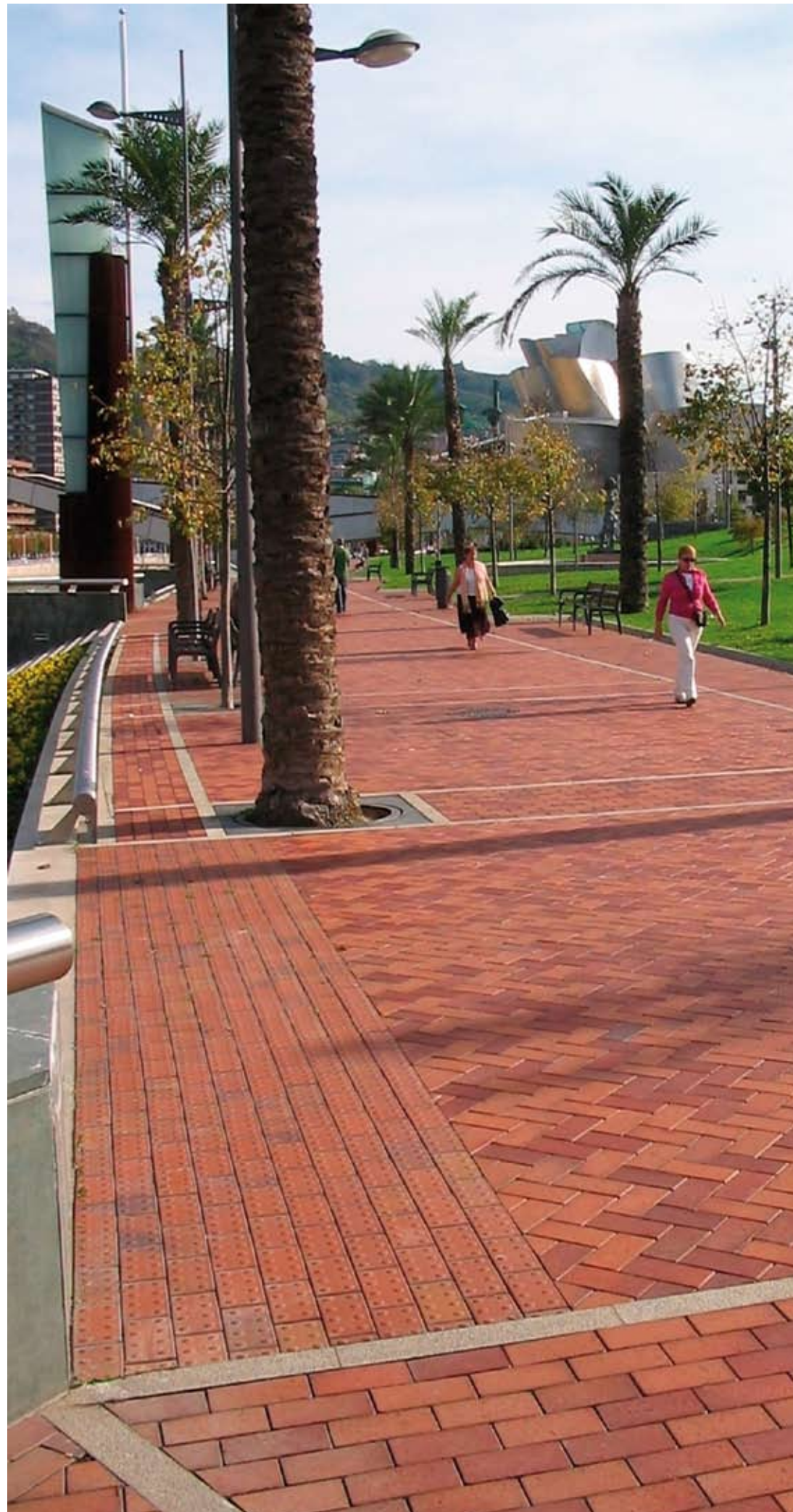
alles uit de kast te halen. Het Guggenheim is hiervan een voorbeeld, maar ook het Congress Palace en de Isozaki Towers.

Deze architectonische hoogstandjes zouden niet tot hun recht komen in een openbare ruimte die niet even kwalitatief hoogstaand is. Het Guggenheim is gelegen in het gebied Abandoibarra, een stadsdeel dat de potentie heeft om het kloppend hart van Bilbao te worden. Het gebied in de binnenbocht van de Nervio, wordt onder leiding van de organisatie Bilbao Ría 2000 getransformeerd tot een levendige, moderne ruimte.

BUITENRUIMTE MET ALLURE

Rondom het Guggenheim Museum ligt aan de rivier een wandelpromenade die wat betreft allure geheel in lijn is met de ambitieuze plannen van de stad. Een looppad van roodgetinte straatbak- ➤

stenen leidt de bezoeker naar de ingang van het museum waar deze begroet wordt door Puppy, een hond van een paar meter hoog van de kunstenaar Jeff Koons, gemaakt van planten.

De enorme titanium wanden van het museum zijn in balans met de gladde, spiegelende bestrating van strengperssteen. Net als het gebouw bestaat de vloer uit een lijnenspel van bochten, kaarsrechte

Bilbao: stad van cultuur en natuur

lijnen en hoeken. De rode looppaden worden doorsneden met natuurstenen lijnen die de vloer symmetrisch in blokken verdelen. De ruimte helt richting de rivieroever waardoor het plan een gelaagdheid heeft. Elk niveauverschil wordt van het daarop volgende onderscheiden door een balustrade.

Rondom het Guggenheim Museum is gespeeld met natuurlijke elementen. De banken zijn van hout, de bestrating van natuursteen en straatbaksteen en de modern vormgegeven verlichting en afvalbakken van ijzer. Samen met de stroken gras en de metershoge palmen biedt de promenade een natuurlijk aanzicht in een gebied dat door de futuristische vormen van het Guggenheim Museum gedomineerd wordt. ■

Project Guggenheim Museum park, Bilbao | **Locatie** Abandoibarra Et. 2, Bilbao Spanje | **Opdrachtgever** Gemeente Bilbao | **Ontwerp** Ontwerpgroep Bilbao Ria 2000 | **Type** Strengpers | **Formaat** 200 x 100 x 45mm, 200 x 100 x 62mm

COLUMN

ANNE LIZE VAN DER STOEL,
dagelijks bestuurder Openbare Ruimte e.v.
stadsdeel Amsterdam-Centrum

In 2013 kunnen wij terugkijken op 400 jaar Amsterdamse grachtengordel. Hoewel ingegeven door de opgave hoe droge voeten te houden én de aanwezigheid van zoveel water te benutten voor de koopvaardij, is de vormgeving briljant van eenvoud te noemen. De stad kon groeien en werd zowel voor binnenstedelijke als bezoekende scheepvaart ontsloten.

Onze monumenten verdienen een mooie vloer

Dit legde de stad in verschillende opzichten geen windeieren. De monumentale binnenstad wekt tot op de dag van vandaag de belangstelling van miljoenen mensen: bewoners en binnen- en buitenlandse bezoekers. Wonen en werken aan de grachten geeft behalve status ook de verplichting tot goed onderhoud van de panden en straten. De zorgvuldig bewaakte mix van wonen, werken en ontspannen houdt de binnenstad levendig. De baaierd aan culturele instellingen boeit velen. Naast de functie van trekpleister voor buitenlandse toeristen, biedt het centrum werkgelegenheid aan zo'n 14.000 bedrijven en 85.000 arbeidsplaatsen. Daarmee is de binnenstad het grootste werkgelegenheidsgebied in de regio Amsterdam.

Daarnaast offreert het gevarieerde aanbod van kleine winkels en grootwinkelbedrijven bewoners, internationale en nationale bezoekers een vrijetijdsbesteding. De universiteit en hogescholen geven studenten de gelegenheid zich te ontplooiën op diverse terreinen. Kortom, de binnenstad met z'n 65 kilometer walmuur, de 250 bruggen, de 2,2 miljoen m² straten, pleinen en grachten wordt zeer intensief gebruikt. Zeker drukbezochte winkelstraten als de Kalverstraat en Nieuwendijk kun je als het ware bijna zien slijten. Aan de inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte en de materialen waarmee we werken, stellen we daarom zeer hoge eisen.

Mijn nadruk in deze bestuursperiode ligt op de voltooiing van de herinrichting van het Burgwallengebied en – in het kader van 'Amsterdam Topstad' en de gastvrijheid – op de verdere herinrichting van de winkelstraten in de binnenstad. We hebben gekozen om het merendeel van de openbare ruimte in te richten met straatbaksteen. Het is mooi en duurzaam materiaal. Onze 8.000 monumenten verdienen het te staan op een mooie vloer.

In 2013 hopen we, na de aanleg van de Noord-Zuidlijn, ook het Damrak, het Rokin, de Vijzelstraat en de Vijzelgracht te hebben heringericht met de allure die bij de hoofdstad past.

BIJ MEER DAN 1.500 M² STRAATWERK IS MACHINAAL BESTRATEN VOORTAAN VERPLICHT. DE CONSEQUENTIES VOOR STRAATBAKSTEEN OP EEN RIJ.

Verplicht machinaal straten: de juiste weg?

Onlangs is de Arbeidsinspectie gestart met het inspectieproject 'De fysieke belasting bij Straatmakers'. Om de fysieke belasting van stratenmakers te verminderen, zijn bestaande beleidsregels aangescherpt. Dit moet zwaar tillen en het repeterend effect van stratenmaken tegengaan. Nieuw, aaneengesloten straatwerk met een oppervlakte groter dan 1.500 m² moet voortaan machinaal gelegd worden. De implicaties voor bestraten met straatbaksteen op een rij gezet.

Sinds kort ziet de Arbeidsinspectie erop toe dat de beleidsregel 'Tillen op Bouwplaatsen' wordt nageleefd. Als onderdeel hiervan wordt nagegaan of machinaal bestraten wordt toegepast. Machinaal bestraten moet de fysieke belasting voor de straatmaker verminderen. "Een goede zaak", vindt Anne Fokke de Vries, directeur/secretaris van de Ondernemersvereniging Bestratingsbedrijven Nederland (OBN). "Natuurlijk zijn wij en andere brancheorganisaties voorstander van een verdere verbetering van arbeidsomstandigheden van stratenmakers." De vraag is alleen of machinaal bestraten in deze de juiste weg is?

HET NUT VAN MACHINAAL BESTRATEN

Machinaal bestraten verlicht de fysieke belasting van stratenmakers, maar is in een aantal gevallen moeilijk toe te passen. Bijvoorbeeld bij straatbaksteen. "Straatbaksteen is een natuurproduct, hierdoor kunnen schommelingen in de maatvastheid optreden. Tot op heden is het daardoor niet gelukt om mogelijkheden te creëren tot verantwoord machinaal bestraten", aldus Dick Tommel, voorzitter van de Stichting Promotie Straatbaksteen (SPS). Om deze reden pleit SPS voor een nuancering van de beleidsregel.

DE BELEIDSREGEL UITGELEGD

De beleidsregel 'Tillen op Bouwplaatsen' verplicht dat handmatig tillen zoveel als redelijkerwijze mogelijk is, vermeden of beperkt dient te worden. Dit betekent dat straatstenen zwaarder dan 4 kilo of tegels zwaarder dan 9,5 kilo mechanisch verwerkt moeten worden. Hoewel straatbaksteen veelal lichter dan 4 kilo is, zal de nieuwe regel in enkele gevallen de praktijk van bestraten veranderen. De mechanische of machinale werkwijze waarvan in dit geval gebruikt wordt gemaakt, is ondermeer afhankelijk van het soort en de oppervlak van het straatwerk. De Arbeidsinspectie heeft in overleg met branche-organisatie en bonden bepaald dat nieuw, aaneengesloten straatwerk groter dan 1.500 m² in principe machinaal bestraat moet worden. Toepassing van het 'redelijkerwijzebeginsel' houdt in dat uitzonderingen op de regel gemaakt kunnen worden als machinaal bestraten onmogelijk is.

Frans Leerkes, landelijk projectleider binnen de Directie Bouw van de Arbeidsinspectie, noemt twee uitzonderingen: "Wanneer de materiaalvorm of de locatie niet geschikt is voor machinale verwerking mag hiervan afgeweken worden." Leerkes voegt eraan toe dat 'men nog niet aan het inspec- ➤

teren is'. "Daadwerkelijke handhaving vindt plaats vanaf 2007."

MEER INNOVATIE IS EEN VOORWAARDE

Met het oog op de naderende handhaving blijkt dat veel bestratingsbedrijven die met gebakken klinkers werken (nog) niet aan de beleidsregel kunnen voldoen. Volgens SPS is dit te wijten aan het niet voorhanden zijn van machines die op verantwoorde wijze straatbakstenen kunnen verwerken. Het Centrum voor Innovatie van de Bouwkolom (CIB) onderzoekt momenteel de mechanische mogelijkheden voor het bestratingsproces. De resultaten hiervan worden in het voorjaar van 2007 gepresenteerd. Johan Veenstra, bedrijfsadviseur bij het CIB, meent dat samenwerking tussen de ketenpartners van belang is om machinaal bestraten tot een succes te maken. "Technisch gezien kan op den duur alles, maar hiervoor moeten fabrikanten van bestratingmateriaal, bestratingsbedrijven en producenten van machines beter met elkaar samenwerken. Zo kan voldoende innovatiekracht ontwikkeld worden om bestratingmachines te ontwikkelen die ook gebakken klinkers kunnen verwerken."

BEÏNVLIEDT MACHINAAL BESTRATEN DE MATERIAALKEUZE?

Leerkes (Arbeidsinspectie) is van mening dat er wel al mogelijkheden voor machinaal bestraten

bestaan, maar erkent dat de mogelijkheden voor verwerking van straatbaksteen 'niet optimaal' zijn. Voor wat betreft de consequenties die dit heeft voor de materiaalkeuze zegt Leerkes: "De Arbeidsinspectie bemoeit zich niet met de materiaalkeuze die opdrachtgevers voorschrijven. Hierin zijn zij vrij. Maar concurrentie op arbeidsomstandigheden vinden we ongewenst." De SPS is echter bang dat opdrachtgevers zullen kiezen voor de weg van de minste weerstand: machinaal bestraten, en dus zonder gebakken klinkers.

Tommel (SPS): "Met de huidige techniek is machinale verwerking van straatbaksteen onverantwoord. Bij grijptechnieken zoals de hydraulische klem gebeurt het nogal eens dat stenen loslaten. Opdrachtgevers weten dit. Wanneer machinaal bestraten dus verplicht wordt gesteld, beïnvloedt dit de productkeuze in het nadeel van straatbaksteen."

FRICTIE TUSSEN REGEL EN WERKELIJKHEID

De Vries (OBN) begrijpt de verontrusting wel. "In de praktijk doet zich nog een aantal knelpunten voor die opgelost moeten worden. Hiervoor is tijd nodig." Als knelpunten noemt De Vries het gebrek aan bewustzijn onder opdrachtgevers over de nieuwe situatie en de hoge investeringskosten die machinale verwerking met zich meebrengen. "Veel bestratingsbedrijven zijn niet in staat om

Bestraten: zoeken naar een evenwicht tussen handmatige en machinale methoden

op korte termijn over te schakelen op machinale methoden. De aanschaf van bestratingmachines vergt veel investeringskracht. Onder de huidige marktomstandigheden – de prijs voor bestratingwerk is (te) laag – wegen de kosten niet tegen de baten op."

Tommel (SPS) voegt hier nog twee aandachtspunten aan toe. "Fabrikanten hebben meer tijd nodig om machinale pakketten voor alle steensoorten en -maten op de markt te brengen. Daarnaast constateren wij dat opdrachtgevers veelal een voorkeur hebben voor handmatige verwerking van straatbaksteen. Dit is logisch gezien het ambachtelijke karakter van de straatbaksteen."

Veenstra (CIB) wijst er ten slotte op dat, niettegenstaande de knelpunten, de verschillende partijen voor alles een debat dienen te voeren over de te

hanteren kwaliteitsnormen. "Wij merken dat opdrachtgevers en bestratingsbedrijven geen eenduidige normen hanteren. De ene keer voldoet een relatief los, de andere keer een strak bestraat wegdek." Door eerst overeenstemming te bereiken over wat kwaliteit is, kunnen resultaten van machinale methoden eenduidig beoordeeld worden.

EEN MIDDENWEG IS NODIG

Om te voorkomen dat machinale verwerking het gebruik van straatbaksteen in de weg staat, pleit SPS voor een verdere nuancering van de beleidsregel. Tommel: "Wij zijn niet tegen machinaal bestraten, maar wij wijzen wel op de huidige tekortkomingen ervan. We bieden bovendien alternatieven aan, zoals mechanische hulpmiddelen. Met behulp van kleinschalige, mechanische verwerkingsmethoden worden de nadelige effecten van zwaar tillen en repeterend werk eveneens

opgelost. Hiermee is het welzijn van de stratenmaker gewaarborgd én het belang van de straatbaksteenbranche – een win-winsituatie."

De Arbeidsinspectie is volgens Leerkes bereid om in overleg met SPS te zoeken naar mogelijkheden om machinaal bestraten van gebakken klinkers op een redelijke termijn mogelijk te maken. Tommel kan zich hierin vinden, maar sluit ook de inzet van andere mogelijkheden niet uit. "Totdat er een afdoende oplossing voor de machinale verwerking van straatbaksteen is gevonden, stellen wij een verfijning van de beleidsregel voor. Dit betekent dat waar straatbaksteen gebruikt wordt, bestratingsbedrijven de mogelijkheid tot handmatig bestraten – in combinatie met mechanische hulpmiddelen – behouden."

Straatbaksteen op leisure- en retaillocaties

Straatbakstenen zijn meer dan bestratingselementen voor stedelijke en landelijke infrastructuur. Door hun veelzijdigheid weten ze aan veel locaties een extra dimensie te geven. Zo ook op zogenoemde 'leisure- en retaillocaties'. Deze veelal toeristische locaties hebben ieder hun eigen sfeer en beleving. Het Spoorwegmuseum, Wereldtuinen Mondo Verde en Batavia Stad hebben door de inzet van straatbaksteen hun 'attractiepark' een eigen identiteit weten te geven.

Nederlands Spoorwegmuseum neemt bezoeker terug in de tijd

Straatbaksteen: ook geschikt voor interieuroepassingen.

“De vloer waarop je loopt, is belangrijk voor de gevoelsmatige beleving van een ruimte”, aldus Paul van Vlijmen, directeur van het Spoorwegmuseum in Utrecht. Zowel de buitenruimte als de vloeren van het stationsgebouw en de zalen met treinstellen zijn bestraat met straatbakstenen. “Vroeger hadden alle spoorweghallen klinkervloeren. Voor zowel het visuele als nostalgische aspect zijn de bakstenen in het huidige museum terug te vinden.”

Vorig jaar juni opende het totaal vernieuwde Spoorwegmuseum zijn deuren. Ruim 40.000 m² ging op de schop en het oude Maliebaanstation uit 1874 werd in ere hersteld. In verschillende hallen met ieder hun eigen karakter – de bezoeker waant zich afwisselend in een theater, een filmdecor of op een oude zolder – hebben tientallen treinstellen en rijtuigen hun plaats gevonden. Het plein voor het Maliebaanstation is bestraat met rode straatbakstenen en sluit hiermee aan op de historische gevel van het station. De inzet van straatbaksteen is niet alleen uit nostalgisch oogpunt gekozen, aldus van Vlijmen. “In het museum bootsen we een negentiende-eeuws industrieel gebied na. In die tijd was het heel normaal dat er straatbaksteen gebruikt werd voor de vloer, zowel buiten de gebouwen als binnen. Samen met het buitenterrein hebben we hier ongeveer 20.000 m² straatbaksteen liggen. De goederenafdeling van het Maliebaanstation heeft van oudsher een klinkervloer. En ook de vloeren van de hallen

waar de treinstellen en locomotieven staan, zijn ingericht met in de 20^e eeuw gebruikelijke industriële materialen zoals klinkers, Stelconplaten en beton.”

BELEVINGSGEVOEL

In de hallen wordt de looprichting voor de bezoekers aangegeven met paden van rode straatbaksteen. Op het buitenterrein is dit hetzelfde. Van Vlijmen legt uit: “Naar gelang de functie van het terrein is het bestratingmateriaal hierop aangepast. Waar bijvoorbeeld kinderen mogen spelen, ligt fijn parelgrind en de grote loop- of rijpaden zijn bestraat. In de buitenruimte zijn de vele maten, kleuren en structuren van de materialen uitgebuit om zo een organische samenhang tussen de materialen onderling en de buitenruimte en bebouwing te realiseren. De ondergrond waar je als bezoeker op loopt, is van belang voor het belevingsgevoel. Met de inzet van straatbaksteen konden we een zo waarheidsgetrouw mogelijk beeld creëren van een stationsgebied anno 1874. De grote toename van het aantal bezoekers laat in ieder geval zien dat het met het belevingsgevoel wel goed zit!”

Project Spoorwegmuseum | **Locatie** Maliebaanstation, Utrecht | **Opdrachtgever** Spoorwegmuseum | **Ontwerp** André Postma | **Type** Vormbak | **Formaat** Waalformaat

Attractiepark Mondo Verde kiest voor natuurlijke en duurzame materialen

Bezoekers van Mondo Verde maken een reis langs prachtige tuinen en indrukwekkende gebouwen en monumenten van over de hele wereld. Het attractiepark in Landgraaf heeft op een oppervlakte van 25 hectaren de mooiste plekjes op aarde gereconstrueerd.

‘Beleef de wereld in een dag!’, dat is het motto van wereldtuinen Mondo Verde. Aan het woord is John Meuffels, directeur van het attractiepark. “Om onze belofte waar te maken, hebben we uiteenlopende tafereel gereconstrueerd als een zentuin uit Japan, een Oostenrijks alpengebied en een desolate taiga uit Rusland.”

Naast tuinen van over de hele wereld, herbergt het park een replica van de Trevifontein, een Toscaanse villa uit de veertiende eeuw en een Alhambra omringd door Moorse tuinen. “En een reus van veertien meter hoog, als onderdeel van het Folliesbos”, vult Meuffels aan. Dit alles heeft als doel de bezoeker te verrassen met impressies van de kleurrijke wereld waarin we leven. “Om dit

Wereldtuinen Mondo Verde: 'buitenland' in binnenland.

te bereiken, gebruiken we veel verschillende materialen naast elkaar.” Chinees arduin, Siberisch hout, Engels zandsteen en gebakken klinkers van eigen, Hollandse bodem.

Bij het vormgeven van de themalandschappen is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van originele materialen. Toch loopt de bezoeker van de Spaanse patiotuinen over Nederlandse straatbakstenen. Ook voor de binnenplaats van de fameuze leeuwenpatio ('Patio de los Leones') is gebruikgemaakt van klinkerbestrating.

“We gebruiken straatbaksteen vanwege de echtheid en authentieke uitstraling van het product. Hierdoor sluit de gebakken klinker goed aan bij de natuurlijke sfeer die we willen creëren.” Anders gezegd: straatbaksteen heeft een hoge belevingswaarde.

Andere voordelen zijn volgens Meuffels de duurzaamheid en het gebruiksgemak van het product. “We stellen hoge eisen aan de materialen die we gebruiken in het park. Zo moet het bestratingsmateriaal lang meegaan en gemakkelijk te herstellen zijn.” Klinkers zijn gemakkelijk te lichten waardoor een bestraat oppervlak relatief eenvoudig veranderd kan worden. Mocht het ontwerp van een tuin in de loop der jaren bijvoorbeeld gewijzigd worden, dan kunnen de straatbakstenen gemakkelijk hergebruikt worden en opnieuw gelegd worden in een ander verband. Tot slot noemt Meuffels het voordeel van kleurvastheid. “Anders dan veel andere materialen behouden straatbakstenen hun kleur.”

AANDACHT VOOR DETAILS

Sprekend over hedendaagse ontwikkelingen in landschaping en architectuur, bekritiseert Meuffels de geringe aandacht voor duurzaamheid. “Dit zie je zowel terug in de ontwerpen als in de gebruikte materialen. De glazen en betonnen constructies van vandaag worden morgen alweer afgebroken.” Opdrachtgevers, architecten en bouwondernemingen zouden meer aandacht moeten hebben voor de samenhang tussen het ontwerp en de omgeving. “In Mondo Verde hebben we er alles aan gedaan om de bebouwing in haar natuurlijke omgeving te integreren. Dit doen we door te kiezen voor natuurlijke materialen en veel zorg en aandacht te besteden aan de details van het ontwerp.” Want juist in de finesses spreekt de kwaliteit van het ontwerp. Als voorbeeld noemt Meuffels de afwerking van Via Roma – een nagebouwde Romeinse weg. De hoofdbestrating bestaat uit grijze natuurstenen platen en is afgewerkt met een kantopsluiting van straatbaksteen. “Het zijn dit soort details die een ontwerp kwaliteit en klasse geven.” ➤

Project Wereldtuinen Mondo Verde | Locatie Groene Wereld 10 (Einsteinstraat), Landgraaf | Opdrachtgever Wereldtuinen Mondo Verde | Ontwerp De heer J. Meuffels | Type Strengers | Formaat Halve Waalfmaat - 200 x 50 x 50mm

Visioenen van koloniën en tropen in Batavia Stad

De meeste bezoekers van Outlet Centre Batavia Stad zullen zich niet bewust zijn van het architectonische concept dat achter dit kleine winkeldorp zit. De inrichting is echter geïnspireerd op de nabijgelegen Bataviawerf waar een replica van het gelijknamige VOC-schip ligt. “De Bataviawerf riep bij ons visioenen op van koloniën, handel en tropen”, vertelt architect Rop van Loenhout van Attika Architecten. “Het was al snel zonneklaar dat dit Hollandse handelsverleden de inspiratie zou vormen voor Batavia Stad.”

Van begin af aan, hij was toen echter nog werkzaam bij VHP in Rotterdam, is van Loenhout betrokken geweest bij de plannen om in de polder van Flevoland een Outlet Centre neer te zetten. “Zo ver het oog reikte, bood het gebied rondom de Bataviawerf water, kust en een eindeloze vlakte. Om de bezoeker een aangename winkelomgeving te bieden, was het zaak de elementen buiten te sluiten. Hierdoor ontstond het idee van een ommuurd winkeldorpje in koloniale stijl. De natuurstenen muur geeft het dorp iets exotisch en stoers”, meent Van Loenhout.

De bezoeker moet zijn auto achterlaten op een parkeerplaats buiten de stadsmuren. Deze heeft een vloer van donkere en lichte straatbakstenen. “De parkeerplaats moest een sfeer krijgen die bij het stadje hoort. Straatbaksteen is hiervoor een geschikt materiaal door de warme uitstraling. De klinkers zorgen voor een kleine schaal, ook al is het een parkeerterrein voor 2.000 auto's.”

Door een van de drie toegangen met een verschillend thema – de stadspoort, de polderpoort en de scheepspoort – betreedt de bezoeker Batavia Stad. “Het concept maakt een contrast tussen de harde buitenkant en de zachte binnenkant, waar de Hollandse gezelligheid de boventoon voert. In het stadje zijn drie verschillende sferen gecreëerd: de vissersbuurt, de VOC en de middeleeuwen. De verschillen zijn subtiel zodat het dorp wel als een geheel oogt en tevens iets chics behoudt en niet in een pretpark verandert. In de vissersbuurt hadden we bijvoorbeeld visnetten aan de gevels kunnen hangen, maar dat hoort meer in een themapark thuis.”

Van Loenhout doelt met subtiliteit op een ingetogen inrichting van de openbare ruimte. Deze bestaat als basis uit rode straatbakstenen met een nuanceering in kleur, aangevuld met thema-eigen accenten. Zo bestaat de vloer in de middeleeuwse buurt uit kinderkopjes, terwijl de arme vissersbuurt geen toevoegingen in de bestrating heeft. De inrichting van het VOC-gedeelte daarentegen oogt rijker. De vloer van gele IJsselsteentjes refereert aan de klinkers die vroeger als ballast in de schepen meegenomen werden naar Oost-Indië. De afwatering in de straten en pleinachtige ruimten is hier vormgegeven in een lijnenspel van natuurstenen molgoten.

UITBREIDING

Inmiddels zijn er plannen om Batavia Stad uit te breiden. De Scheepsstraat wordt doorgetrokken naar de kust. Water is het thema in de bestrating van dit nieuwe deel. Een grote granieten walvis wordt de blikvanger in het straatbeeld. Van Loenhout vertelt: “Het verhaal achter de uitbreiding is dat de rentmeesters van Batavia Stad hebben besloten een nieuw hofje te stichten om de rijke Hollandse architectuur uit te dragen. Dit wordt een groen hofje met een kruidentuin, een waterpomp en een bestrating van IJsselsteentjes. Aan het Markermeer komt het Watergebouw te liggen met uitzicht over het water.

Batavia Stad: nieuw ontwerp creëert historische sfeer.

Binnenin worden steenstrips op de vloeren gelijmd waardoor het lijkt alsof de aanlooproute doorloopt naar binnen. Visueel wordt dit nieuwe deel zeker nog spectaculairder dan het eerste!”

Project Batavia Stad | Locatie Bataviaplein 60, Lelystad | Opdrachtgever Stable International | Ontwerp Attika Architecten, Amsterdam | Type Vormbak, bezand | Formaat Dikformaat

Contour heeft een nieuwe rubriek: Straatbaksteen in nieuwbouwwijken. Hierin laten we zien dat straatbaksteen een product is dat ook in nieuwbouwplannen prima zijn weg kan vinden en met veel succes wordt toegepast. In deze eerste aflevering aandacht voor Skoatterwâld (Heerenveen), Broekpolder (Beverwijk/Heemskerk) [1] en Dichteren (Doetinchem).

STRAAT BAKSTEEN IN NIEUW BOUW WIJKEN

Skoatterwâld combineert Franse barok met Engelse landelijkheid

De bestrating bevat klinkers met uitsparingen waardoorheen gras kan groeien.

Aan de rand van de bossen van Oranjewoud verrijst Skoatterwâld, een nieuwe woonwijk met statige lanen, parkbossen en waterpartijen. Het landgoed Oranjewoud gaat over in de buitenplaatsen van Skoatterwâld: Zwanewoud en Heerenwoud. “Dit zijn twee nieuwe landgoederen die zo zijn opgezet, dat ze aansluiten bij de natuurlijke context”, vertelt landschapontwerper en projectleider Wouter Vos van Kuiper Compagnons. Soberheid van de openbare inrichting is hierbij het sleutelwoord.

Skoatterwâld ligt aan de rand van Heerenveen tussen de snelweg en de bossen van landgoed Oranjewoud. De eerste ontwikkelingsfase, waarbij de bebouwing plaatsvond op de zandgronden aan de rand van de bossen, is inmiddels afgerond. De groene lanen bepaalden hier de structuur van de wijk. In de tweede fase, waarbij het grondniveau lager ligt, zijn de watersingels de structuur-bepalende elementen.

De landgoederen van Skoatterwâld hebben ieder hun eigen karakter. De bebouwing in Zwanewoud is opgetrokken in een barokke Franse stijl, terwijl Heerenwoud een Engels landschapspark karakteriseert. Vos legt uit hoe, ondanks de verschillende karakteristiek van de twee landgoederen, de wijk toch tot één geheel is gevormd. “Zwanewoud oogt als een formeel landgoed en Heerenwoud heeft voornamelijk organische vormen. De samenhang tussen de twee landgoederen wordt gevormd door de structuur opzet van de wijk, de woningstrips en de hoofdonthuizing: dit zijn de bindende factoren. Iedere laan heeft dezelfde detaillering, bestrating, stoepen, erfafscheiding, kleuren en zo-

voort. De diversiteit zit hem in de verschillende profielen. Een subtiel verschil is bijvoorbeeld dat elke laan zijn eigen, kenmerkende boomsoort heeft.”

Vos is een voorstander van het gebruik van duurzame materialen, zowel bij het bouwen als bij de inrichting van de openbare ruimte. “Bij projecten zetten we altijd hoog in. Natuurlijke en gebakken materialen geven aan een plan een zeker cachet. Zeker bij een natuurgebied als Oranjewoud, is het aardig om zoveel mogelijk producten te gebruiken die aansluiten bij de context. Zo staan er in de middenberm houten paaltjes, zoals deze ook in Nederlandse bossen voorkomen, die automobilisten ervan moeten weerhouden hun auto in de berm te parkeren. De kleuren van de bestrating in Skoatterwâld, zandrode en zandgele straatbakstenen, sluiten aan bij de omgeving. De openbare ruimte heeft hierdoor een ingetogen en natuurlijke aanblik.” Vos is stellig als hij zegt: “Er gebeurt al veel in het blikveld van de bezoeker door de grote hoeveelheid architecturale verschijningsvormen. Dan moet de vloer niet ook nog om aandacht schreeuwen. Een prachtig gebied als dit vraagt om een ingetogen inrichting.”

Project Skoatterwâld, Heerenveen | Locatie Oostelijk van de A32 in Heerenveen | Opdrachtgever Gemeente Heerenveen | Ontwerp Kuiper Compagnons | Type Strengpers | Formaat Keifmaat 65 - 202 x 200 x 65mm

Broekpolder, een nieuwbouwwijk met oud-Hollandse kern

Als een oud-Hollands vestingstadje op een eiland, ligt in het hart van de nieuwbouwwijk Broekpolder (Beverwijk) de Citadel, het centrumgebied van de wijk. Door de aanblik van grachtenpanden, gemetselde kademuren en straatbakstenen bestrating waant de bezoeker zich terug in de tijd. Niets is minder waar, want de Citadel is een modern nieuwbouwplan. De afzonderlijke plandelen in het totale project zijn zeer verschillend. “Broekpolder vindt zijn eenheid in diversiteit”, aldus projectleider Willem de Wit van de gemeente Beverwijk.

De wijk Broekpolder is een schitterend voorbeeld van gemeentelijke samenwerking. Door de aanleg van de Wijkertunnel kwam bouwgrond vrij. In plaats dat de gemeenten Beverwijk en Heemskerk elk hun eigen, relatief kleine wijk creëerden, besloten ze samen een wijk met veel ruimte voor groen en water te ontwikkelen. Dit werd Broekpolder, een wijk die geïnspireerd is op het omliggende Noord-Hollandse polderlandschap. De Wit vertelt: “De woningen in de wijk zijn gevarieerd in architectuur waardoor visueel een kwalitatief hoge leefomgeving is ontstaan. Deze kwaliteit is ook in de buitenruimte terug te vinden. Broekpolder heeft veel groen op zowel wijk- als buurtniveau en ook water-elementen zijn in de hele wijk prominent aanwezig.” Broekpolder bestaat uit zeven deelplannen waarbij elk deelplan zijn eigen karakteristiek heeft. De hoofdstructuur in de wijk oogt echter overal gelijk en verbindt de deelgebieden. Het gebied, grenzend aan de geluidswal langs de A9, is groen en natuurlijk van opzet. En hoe meer de bezoeker richting de stad rijdt, hoe stedelijker het wordt.

De Citadel vormt het hart van de wijk en heeft de hoogste woningdichtheid van het hele plan. Ondanks deze dichtheid heeft de buitenruimte een gezellige sfeer, benadrukt de Wit. “De Citadel lijkt een beetje op de Amsterdamse Jordaan: smalle straten, aaneengesloten en in architectuur gevarieerde geveltsjes zonder voortuinen. De rode kleur van de bestrating is geënt op het gedetailleerde metselwerk, dat zorgt voor een interactie tussen openbare ruimte en architectuur.”

De openbare ruimte in de Citadel bestaat voornamelijk uit smalle straten. Deze buitenruimte is specifiek voor de bewoners; auto's worden uit het straatbeeld geweerd en vinden hun plaats op de parkeerplekken achter en onder de woningen. “De buitenruimte wordt door de bewoners gebruikt om banken en plantenbakken neer te zetten om zo hun leefomgeving te vergroten.”

Ook het centrale plein in de Citadel is het domein van de voetganger. De rode straatbakstenen vloer wordt hier en daar onderbroken door een natuurstenen keilint dat het stramien van de beuken van de winkels aan het plein volgt. “De kwaliteit van de buitenruimte is in de Citadel hoog. Het deelplan toont aan dat een hoge woningdichtheid heel goed samen kan gaan met een heel prettige woonomgeving”, stelt de Wit. ➤

Project Broekpolder, Beverwijk & Heemskerk | **Locatie** Centrumdeel Citadel: gezamenlijk grondgebied gemeenten Beverwijk en Heemskerk | **Opdrachtgever** Gemeenten Beverwijk & Heemskerk | **Ontwerp** ING Real Estate/ Vomar en Deltapolder/ Bureau Krier & Kohl | **Type** Vormbak, bezand | **Formaat** Dikformaat

De gebakken straatstenen geven de moderne wijk een authentieke sfeer.

Karakteristiek wonen in Doetinchemse wijk Dichteren

Samenkomst van moderne architectuur en natuurlijke materialen creëert een landelijke beleving.

De nieuwbouwwijk Dichteren is gepositioneerd als een ‘stad in een stad’. De wijk ligt in een natuurlijke omgeving en is visueel afgescheiden van Doetinchem. Dichteren heeft vier karakteristieke gebieden met ieder zijn eigen sfeer: de Romantische buurt, de Kleurrijke buurt, Landelijk wonen en het Stadskwartier. Projectleider Michel de Croes van de gemeente Doetinchem illustreert hoe deze vier buurten samen een wijk vormen.

Met de aanleg van Dichteren heeft de gemeente Doetinchem een wijk gecreëerd die op moderne wijze aansluit bij de landelijke omgeving van de Achterhoek. “De namen van de vier buurten verraden al de sfeer en het karakter van het deelgebied”, meent De Croes. Het Stadskwartier heeft een rechte opzet en een kubistische stijl, terwijl de bebouwing in de Romantische buurt traditioneel is en veel ruimer opgezet. De brede lanen lopen licht gebogen en zijn omzoomd met boomrijen. De Kleurrijke buurt vindt zijn naam voornamelijk terug in de bont gekleurde gevels van de woningen. Voor de inrichting van het deel Landelijk wonen hebben Achterhoekse steden als Bredevoort en Doesburg model gestaan. “De eigenschappen van deze steden zijn in bebouwing en openbare ruimte op een hedendaagse manier door de ontwerpers vertaald in het plan voor Landelijk wonen. Landelijk wonen kenmerkt zich door een ontspannen verkaveling, een afwisselende voorrooilijn en veel variatie in de bebouwing.”

EENHEID EN RUST

“De openbare ruimte is ongedwongen en speels”, aldus De Croes. Eenheid en rust zijn de sleutelwoorden bij de inrichting van de openbare ruimte in de wijk. Enkele slingerende wegen vormen de hoofdstructuur. “Het patroon van de wijk bestaat uit een aaneenschakeling van pleinen, erven, verbrede straten en smalle paadjes. Schijnbaar willekeurig staat er af en toe een boom of ontbreekt er plots bij een huis een voortuin. Bijzonder accent is de door de wijk slingerende wadi: een brede, holle grasmat waardoor het regenwater infiltreert in de ondergrond.”

Door de hele wijk ligt een tapijt van rode straatbakstenen zonder veel detaillering en accentueringen. Hierdoor is een rustige vloer ontstaan waarop de wisselende architectuur van de bebouwing optimaal tot zijn recht komt. “Doordat zelfs de goten en kolken ontbreken, is het rustige beeld optimaal doorgevoerd”, stelt De Croes tevreden. ■

Project Dichteren, Doetinchem | **Locatie** Zuidwest kant van Doetinchem | **Opdrachtgever** Gemeente Doetinchem | **Ontwerp** Topia B.V. | **Type** Vormbak, bezand | **Formaat** Dikformaat

LITERATUUR

Uitgelezen

Door Michiel Nieuwenhuys

Ditmaal aandacht voor twee zeer uiteenlopende, recente uitgaven: een uitgave van STAWON (Stichting architectuuronderzoek wonen en woonomgeving) en het boek “New Public Spaces”. De eerste beschrijft een studieproject van ontwerpen van eigentijdse woonomgevingen voor zes locaties in Nederland. Het betreft een visionaire, wetenschappelijke en creatieve aanpak voor complexe, multiculturele opgaven in situaties met vaak grote kwaliteitsachterstand. “New Public Spaces” is een boek van recent uitgevoerde projecten in de openbare ruimte over de hele wereld; een tour d’horizon met toelichting van de actuele prestaties op dit vakgebied. Oneerbiedig gezegd, een leesboek en een plaatjesboek.

Ontmoeten én vermijden, Ontwerpen voor een pluriculturele woonomgeving

Het STAWON-project richt zich voornamelijk op probleemwijken en kiest voor een onconventionele aanpak. Geen rigoureuze sloopplannen en herinrichting, maar een focus op de tussenruimtes in de woonwijken zonder dat de woningen worden aangetast. De analyse is niet functioneel, maar er wordt bewust vanuit maatschappelijke en culturele ideeën gewerkt. Als focuspunten zijn gedefinieerd: gebruikers, identificatie, ontmoeten-vermijden, privé-collectief-openbaar, flexibiliteit, relatie met de stad, bebouwing en de auto en, tenslotte, proces en beheer.

De gekozen wijken hebben ieder hun kenmerkende typologie: van vooroorlogse laagbouw, jaren ‘50 portiek- en hoogbouw, cluster- en stadsvernieuwingswijken, jaren ‘90 Vinex-wijken. Behalve verfrissende ideeën van soms onthutsende eenvoud, hebben deze vingeroefeningen vooral veel inzicht opgeleverd in de behoeften van de lokale samenleving en het enthousiasme van veel betrokkenen.

Als nieuw inzicht wordt beschouwd dat ‘ontmoeten én vermijden’ een wezenlijke eis is aan de woonomgeving, wat nadere studie vergt en zou kunnen leiden tot een lijst van succes- en faalfactoren voor toekomstige projecten. Ik beschouw dit als een sterk cultureel tegengeluid tegen het doorgeschooten geweld van de autonoom conceptuele beeldfantasie van de tekencomputer. STAWON voert het debat verder, de vraag is wel of deze tegenpolen bij elkaar gebracht kunnen worden.

Het boek is serieus, sober en verzorgd. Maar er is veel tekst nodig om de boodschap over te brengen en de ontwerpen zijn in erg kleine schetsen en tekeningen geïllustreerd. Het is duimen hoe diep de ambitie zal doordringen bij de doelgroepen, het zal interessant zijn om over een aantal jaren de balans weer op te maken. Dat mag STAWON worden toe- vertrouwd.

New Public Spaces

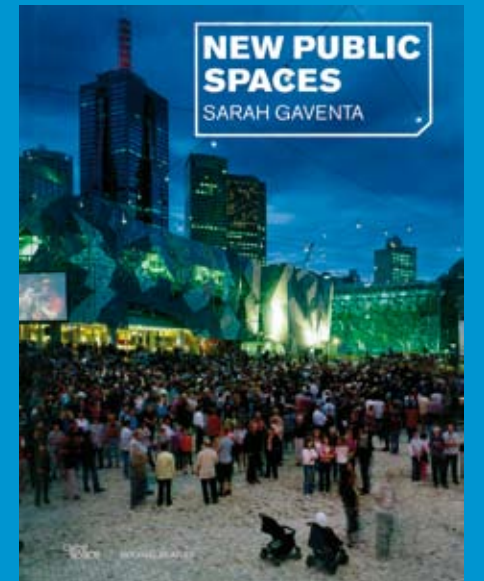
Een lekker bladerboek met 36 projecten en een restje, netjes gerubriceerd in vijf types: pleinen, straten/promenades, tuinen en parken, herinrichting en tenslotte nieuwe types. Recht toe, recht aan gepresenteerd met vooral foto’s, korte beschrijvingen en niet eens bij ieder project een tekening. Breed en oppervlakkig, zonder pretenties van veel wetenschappelijke achtergrond. Gewoon laten zien dat er iets moois van geprobeerd is te maken. Met steun van CABE Space, de ‘Engelse Commission for Architecture and the Built Environment’, die zich als de voorvechters betitelen voor betere openbare ruimtes en vanzelfsprekend verheugd zijn met deze nieuwe aandacht voor het publieke domein.

Wel wordt bijzondere aandacht gevraagd voor onderhoud, dus duurzaamheid en voorkomen van verwaarlozing, en wordt gewezen op de verheugend veel private initiatieven op dit terrein met als mogelijke keerzijde de privatisering van openbare gebieden tot omheinde collectieve.

De projecten zijn een mooie internationale mix met variaties in schaalgrootte, monumentaliteit en functionaliteit, met opvallende aanwezigheid van meerdere Nederlandse projecten en ontwerpers: Schouwburgplein én Westblaak in Rotterdam, Chassé terrein Breda, binnenstad Zutphen en Westergasfabriek Amsterdam. Verder gaan we de wereld over van Japan, China, Australië, Amerika, Zuid Afrika tot menig Europees land.

Onder redactie van Mechtild Linssen en Marina de Vries
STAWON/Architectura & Natura
Pers, 2006
ISBN 90 76863 36 9

Sarah Gaventa en Mitchell Beazley
Octopus Publishinh Group, 2006
ISBN 184533 134 6

Wat de vraag oproept naar de selectiecriteria, die niet alleen door de recente realisatie zullen zijn bepaald. Inspiratiebron, openbaarheid en toegankelijkheid worden genoemd en daarmee zijn de bakens gezet. Inhoudelijk krijgen zaken als onderhoud en veiligheid bijzondere aandacht.

De toegift van nieuwe soorten buitenruimtes met o.m. groene bouwschuttingen in Tokio en veel watergerelateerde ontwerpen, maken het beeld van een toevallige, maar aantrekkelijke verzameling compleet.

Is het dan toch de verscholen hoofdsponsor die zich op de laatste pagina openbaart? Het is nauwelijks merkbaar en dat maakt het boek al met al alleszins de moeite waard. ■

Gevel en straat vormen een geheel van helder gekleurde baksteen.

STRAATBAKSTEEN BRENGT HARMONIE TUSSEN GEVEL EN STRAAT TERUG IN AMSTERDAM

Het Amsterdammertje verdwijnt uit het straatbeeld

Met de huidige herinrichtingsprojecten streeft het stadsdeel Amsterdam-Centrum er naar de hele binnenstad van een uniform vloerkleed te voorzien dat als optimaal plat-

form kan dienen voor bewoners, bezoekers en de duizenden monumentale panden die de binnenstad rijk is. Anneke Fransen, rayonmanager West en verantwoordelijk voor de vertaalslag tussen gemeentelijke besluiten en praktische uitvoering, en projectmanager Marco de Boer zijn vol vuur als ze vertellen over 'hun' centrum: "De kenmerkende grachtenstructuur van de stad is prachtig en verdient een buitenruimte die hier recht aan doet."

De talloze grachten, kaden, straten en stegen van Amsterdam zijn wereldberoemd en een trekpleister voor elke buitenlandse toerist. De ontwikkeling van de stad is hierin te herkennen: de dijken uit de middeleeuwen, de zeventiende-eeuwse grachten-gordel en de aanpassingen van begin twintigste- eeuw die de stad zijn huidige allure hebben gegeven. "De verschillende tijdgeesten hebben hun stempel gedrukt op de stad", zo verwoorden Fransen en De Boer de diversiteit van Amsterdam. Door geldgebrek is een grootschalige aanpak van de buitenruimte lange tijd onbespreekbaar geweest. Het is te danken aan de voormalige wethouder openbare ruimte Guusje ter Horst, later burgemeester van Nijmegen geworden, en het feit dat de binnenstad tot beschermd stadsgezicht werd benoemd dat hier eind jaren negentig verandering in kwam. In het Handboek Inrichting Openbare Ruimte heeft de gemeenteraad toen vastgelegd hoe het typische stadsgezicht behouden en ingevuld moet worden in de komende decennia. Fransen: "Het is belangrijk dat dit handboek bestuurlijk is vastgesteld. Dit houdt in dat er een blauwdruk ligt voor alle soorten straten en grachten om zo van een lappendeken in de openbare ruimte te komen tot een meer eenduidige inrichting. Voordat de binnenstad is heringericht volgens de afspraken verstrijken er immers veel jaren. Daar staat tegenover dat er in het handboek ook bijzondere plekken zijn aangegeven zoals het Spui, de Nieuwmarkt en de Dam waar tot op zekere hoogte van het handboek afgeweken kan worden in materiaalgebruik en straatbeeld."

VLOERKLEED

In het begin van de twintigste eeuw werd, in een streven de stad een 'kloek' voorkomen te geven, de betonnen trottoirtegel geïntroduceerd op plaatsen waar voorheen de klinker het straatbeeld had bepaald. Door deze schaalvergroting werd de harmonie tussen gevel en straat doorbroken. In de huidige plannen is dan ook weer teruggegrepen op de straatbaksteen om recht te doen aan de zeventiende-eeuwse karakteristiek van de stad. "De veelal bakstenen grachtenpanden en pakhuizen hebben een link met de buitenruimte door de gebruikte bestratingsmaterialen. Voor elke straatbreedte is vastgesteld welk structuurprofiel wenselijk is. Op consequente wijze wisselen straatbaksteen en natuur- ➤

Alure grachtengordel in ere hersteld dankzij nieuwe bestrating.

steen elkaar af in het straatbeeld: klinkers van dikformaat in rechtverband in de stoepen, dan een hardstenen band, een keiformaat straatbakstenen rijloper in keperverband, een bomerij en indien er ruimte voor is een parkeer- en wandelstrook. De straten lopen tonrond naar het trottoir waar bandkolken voor voldoende afwatering zorgen”, legt De Boer uit. Frans en vult aan: “Door dit stramien aan te houden, straalt het straatbeeld eenheid, samenhang en continuïteit uit. Het geeft tevens een schoon, leeg en opgeruimd aanzicht.” Zo opgeruimd zelfs dat de karakteristieke Amsterdammertjes het veld (hebben) moeten ruimen.

BRUGGEN

De keuze voor straatbaksteen als bestratingsmateriaal voor de Amsterdamse binnenstad is gemaakt vanwege de duurzaamheid van het product. Het gebruik van klinkers in een stad met een structuur als die van Amsterdam brengt echter wel een praktisch probleem met zich mee. De Boer: “Geen enkele straatbaksteen is exact gelijk aan de ander. In de loop der jaren klinkt een straat in en

Het nieuwe Amsterdamse straatbeeld oogt strak

‘klikken’ de stenen in elkaar. Zo ook op de bolle bruggen over de grachten: de stenen kantelen een beetje en de rijen zakken wat in. In het begin moeten we de gezakte stenen van bovenaf dan ook weer aanvullen.” Amsterdam zou Amsterdam echter niet zijn zonder grachten, toeristen én een rode, straatbakstenen vloer. “Het is een duurzame investering in onze buitenruimte”, zijn De Boer en Frans van mening. ■

DE BESTE ARGUMENTEN STAAN NU OOK ONLINE

www.straatbaksteen.nl biedt professionals en consumenten alle mogelijke informatie over het gebruik van straatbaksteen. Van producteigenschappen tot de voordelen, van toepassingsmogelijkheden tot praktische adviezen – de nieuwe website geldt als bron van informatie én inspiratie voor professionals werkzaam in de openbare ruimte. Bovendien kunt u online alle nummers van Contour teruglezen.

W W W . S T R A A T B A K S T E E N . N L